ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

№4(4)
2026

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 134 sahifa,
22-aprel, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – **Doctor of Pedagogical Sciences, Professor**
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Pedagog kadrlar tayyorlashda microteaching metodining tashkiliy asoslari va uni samarali qo'llash mexanizmlari 10
Abdiqayumova Malika

Ijtimoiy pedagogik faoliyatning bolalarning moslashuv ko'nikmalarini shakllantirishdagi o'rni 14
Abdullayeva Yulduz Qurbon qizi, Xudayberdiyeva Zilola Azamat qizi

Talabalarning og'zaki nutqini interfaol usullar yordamida rivojlantirish 18
Atamirzayeva Ezoza

English Language Barriers Among Rural Ecotourism Guides in Uzbekistan 22
Aminova Asilaxon Sobir qizi

Совершенствование методов обучения студентов эффективному управлению временем на основе тайм-менеджмента 25
Уразова М. Б., Абатова У. Б.

Zamonaviy ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalarning o'rni va samaradorligi 30
Xurramova Dilso'z Baxtiyor qizi

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin asosida ta'limni tashkil etishning pedagogik ahamiyati 33
Gaipova Akjunis Qayratovna

Bo'lajak o'qituvchilarda o'zini o'zi tashkil etish tushunchasi va uning pedagogik mohiyati 37
Alimov Bekzod Nematovich

O'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanish tadbirlarini maktab darajasida boshqarishning integratsiyalashgan yondashuvi 41
Ahadova Mushtariybonu Akmal qizi

Talabalarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda innovatsion yondashuvlar 48
Xurramova Sanobar Mahmatmurod qizi

Pedagogical Integration as a Factor of Humanization in Professional Teacher Education 53
Yusupova Mukhabbat Anatolyevna

Yoshlarda iqtisodiy tafakkur shakllanishida etnik muhitning ta'siri 58
Erkinova Sevara Najmiddin qiz

Innovative Approaches to Teaching English in Higher Education: a Methodological Study 61
Gulsara Khakimova

Bo'lajak pedagoglarda kognitiv faollikni rivojlantirishda neyropedagogika asoslari 63
Hikmatova Jamila Fatoh qizi

Maktabgacha yoshdagi aqli zaif bolalarning eshituv idrokini rivojlantrish texnologiyalari 68
I. S. Xamrayeva, Nuriddinova Muxayyo Ishxodjayevna

Badiiy matn asosida nutqiy ko'nikmalar va ijodiy tafakkur integratsiyasini ta'minlash metodikasi 73
Jo'rayeva Sevinch Abdialim qizi

Etnopedagogik muhitda maktabgacha katta yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish 77
Murodova Farangis G'anisherovna

Malaka oshirish jarayonida muammoga asoslangan o'qitish vositasida MTT tarbiyachilarining 4K ko'nikmasini rivojlantirish texnologiyasi 81
Ravshanova Xafiza Komilovna

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida xalq og'zaki ijodi vositalaridan (ertak, maqol, qo'shiq, afsona, doston va boshqalar) foydalanishning nazariy asoslari, xalqaro va milliy tajribasi 85
Tog'ayeva Munisa Muxammadiyevna

Akademik ko'nikmalarni rivojlantirish asosida kelajakdagi o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish 89
Tursunova Elmira Ulug'bekovna, Rayimova Mushtariy Raup qizi

Sensor integratsiya autizm spektori buzilishi bo'lgan bolalarning xulq-atvor va hissiy holatiga ta'siri 91
Xamidova Muyassar Polsaidovna, Abdullayeva Muslima Shovkat qizi

Bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarining mantiqiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari 96
Xoshimova Dilobar Kuchkarovna, Nortosheva Dildora Orif qizi, Avazmurodova Mehribon Sharif qizi

Инновационная методика нравственного воспитания в начальных классах: подход межпредметной интеграции 101
Улугмурадова Шохсанам

Shaxs o‘z-o‘zini anglashining ijtimoiy-psixologik jihatlari 105
Bobonazarov Oybek Shoyim o‘g‘li

Samarqand arxitektura-qurilish instituti va shahar infratuzilmasi rivojlanishi o‘rtasidagi bog‘liqlik (1950–1990yy) 108
Abulqosimova Dildora Asrorovna, O‘ralov Sodiqjon

Tabiatshunoslik darslarida steam yondashuvi asosida ta’limni tashkil etish metodlari 111
Gulnora Narmatova Tojiyevna

AI-Mediated Coil in Oral English Teacher Education: a Didactic Model for Developing Intercultural Communicative Competence 115
Mukhammadiyeva Khalima Saidakhmadovna

Pedagogik faoliyatda kasbiy stress jarayonining ijtimoiy psixologik xususiyatlari 119
Xotamova Madinabonu Ilxomjon qizi

Pedagogik mahorat fani asosida bo‘lajak o‘qituvchilarning refleksiv ko‘nikmalarini rivojlantirish texnologiyalari 123
Xurramova Mohidil Baxtiyorovna

Bo‘lajak kutubxonachilarda ilm-fanga oid bilimlarni o‘zlashtirish malakasini shakllantirish 126
O‘rozov Abdurasul Norboyevich

Методологические подходы к развитию духовно-творческого потенциала детей младшего школьного возраста 130
Хасанова Гулшод Касимовна

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

SHAXS O'Z-O'ZINI ANGLASHINING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK JIHATLARI

Bobonazarov Oybek Shoyim o'g'li
Termiz davlat universiteti Psixologiya mutaxassisligi
2-kurs magistr talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxsning o'z-o'zini anglashi jarayonining boshlanishi, shaxs tushunchasiga berilgan ta'riflar hamda uning ijtimoiy-psixologik jihatlari va psixologik ta'sirlari tahlil qilingan. Xususan, baholash va o'z-o'zini baholash, tekshirish va o'z-o'zini tekshirish, nazorat qilish va o'z-o'zini nazorat qilish, boshqarish va o'z-o'zini boshqarish, takomillashtirish va o'z-o'zini takomillashtirish, rivojlantirish va o'z-o'zini rivojlantirish kabi o'zaro mutanosib tushunchalar nazariy jihatdan yoritilgan. Shu bilan birga, "Men" obrazining ijtimoiy-psixologik jihatlari ilmiy asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: individ, shaxs, o'z-o'zini anglash, psixologik model, nevrologik omil, biologik omil, individuallik, o'z-o'zini baholash.

Abstract: This article analyzes the initial stages of self-awareness development, definitions of personality, and their socio-psychological aspects and psychological impacts. In particular, the interrelated concepts of assessment and self-assessment, verification and self-examination, control and self-control, management and self-management, improvement and self-improvement, as well as development and self-development are theoretically examined. At the same time, the socio-psychological aspects of the "self-image" are scientifically substantiated.

Key words: individual, personality, self-awareness, psychological model, neurological factor, biological factor, individuality, self-assessment.

Аннотация: В данной статье проанализированы начальные этапы формирования самосознания личности, определения личности, а также её социально-психологические аспекты и психологическое воздействие. В частности, теоретически рассмотрены взаимосвязанные понятия: оценка и самооценка, проверка и самопроверка, контроль и самоконтроль, управление и самоуправление, совершенствование и самосовершенствование, развитие и саморазвитие. Наряду с этим научно обоснованы социально-психологические аспекты образа "Я".

Ключевые слова: личность, самосознание, психологическая модель, неврологический фактор, биологический фактор, индивидуальность, самооценка.

KIRISH

Ijtimoiy munosabatlarda odamlar bilan o'zaro muloqotga kirishgandan so'ng shaxs o'zini atrofdagi muhitdan ajratadi, o'zidagi jismoniy va ruhiy holatlar, harakatlar va jarayonlarning subyekti sifatida his etadi, shaxsan o'zi uchun boshqalar ro'parasida turgan, shu bilan, ularga bevosita bo g'liq bo'lgan "Men" sifatida namoyon bo'la boshlaydi. Shaxsan "Men" mavjudligining subyektiv kechinmasi, avvalo, insonning hozirgi, o'tgan zamon va kelajakda shaxsan o'ziga nisbatan o'zining o'xshashligini tushunishi sifatida namoyon bo'ladi. Uning asosida individ boshqa odamlar bilan o'zaro aloqalarini o'rnatadi va o'ziga munosabat bildiradi. Shaxsiy men obrazi bo'lib hisoblanadi:

- kognitiv-o'z sifatlari, layoqatlari, tashqi ko'rinishi, ijtimoiy ahamiyatliligi va boshqalar obrazi;
- emotsional-o'zini hurmat, o'zini yaxshi ko'rish, o'zini kamsitish kabilar;
- baholash-irodaviy-o'ziga berilgan bahoni ko'tarishga, hurmatga sazovor bo'lishga intilish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Psixologiyada shaxsning o'z-o'zini anglashini tushunish uchun turli nazariyalar va modellardan foydalaniladi. Masalan, J.Piaje va L.Vygotskiy kabi kognitiv psixologlar o'z-o'zini anglashni intellektual rivojlanishning natijasi sifatida ko'rishadi. Piajening kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, bola o'z-o'zini anglashni va atrof-

muhitni idrok etishni o'zining kognitiv rivojlanishiga asoslangan ravishda amalga oshiradi. Masalan, egosentrizm (o'z nuqtai nazaridan dunyoni ko'rish) fazasida bo'lishi mumkin, bu esa bolaning boshqalarning nuqtai nazarini tushunish qobiliyati rivojlanmaganligini anglatadi. Boshqa tomondan, Erik Erikson o'zining psixosotsial rivojlanish nazariyasida shaxsning o'z-o'zini anglashini ijtimoiy muhit va boshqalar bilan munosabatlar orqali rivojlanishini ta'kidlaydi. Eriksonning nazariyasida o'z-o'zini anglashning boshlanishi ijtimoiy va psixologik omillarga bog'liq bo'lib, odam o'zini boshqalar bilan munosabatlar orqali anglashni boshlaydi. Bu jarayonni u "identifikatsiya" deb ataydi, ya'ni insonning o'ziga mos keladigan ijtimoiy rol va tasavvurlarni qabul qilish jarayoni.

Nevrologik va biologik nuqtai nazardan, o'z-o'zini anglash miyaning ma'lum bir tuzilmalarining faoliyati bilan bo g'liq. Masalan, miyaning prefrontal korteksi o'z-o'zini anglash va qaror qabul qilish jarayonlarida asosiy rol o'ynaydi. Bu hudud, odamning o'zini idrok etish, ehtiyojlar va xohishlarni anglash hamda xatti-harakatlarini boshqarish bilan bo g'liqdir. Prefrontal korteks shuningdek, ijtimoiy va hissiy holatlarni tushunish, hamda o'z-o'zini tahlil qilishda muhim o'rin tutadi.

O'z-o'zini anglashning biologik asoslari, asosan, neyrofiziologiya sohasidagi tadqiqotlar bilan aniqlanadi. Masalan, FMRT (funksional magnit-rezonans tomografiya) tekshiruvi orqali, tadqiqotchilar o'z-o'zini anglash jarayonlari bilan bo g'liq miyaning faoliyatini kuzatishlari mumkin. Bu texnologiyalar orqali, insonning o'zini idrok etish va tushunish jarayonlarining neyrologik mexanizmlarini yanada chuqurroq tushunish mumkin.

O'z-o'zini anglashning boshlanishi faqat individual rivojlanish bilan bog'liq emas, balki ijtimoiy va madaniy omillar bilan ham chambarchas bo g'liqdir. Ijtimoiy aloqalar, boshqalar bilan munosabatlar va madaniy qadriyatlar shaxsning o'z-o'zini anglashining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Shaxs o'zini anglashda o'zi uchun muhim bo'lgan boshqalar, oilasi, do'stlari va jamiyatining fikrlariga ta'sir qiladi. Madaniyat o'z-o'zini anglashning qanday shakllanishiga ham ta'sir ko'rsatadi. G'arbda individualizmga, Sharqda esa kollektivizmga alohida e'tibor qaratiladi. Shu boisdan, g'arbiy jamiyatlarda shaxsning o'z-o'zini anglashida shaxsiyatning alohidaligi, erkinligi va mustaqilligi muhim o'rin tutsa, sharq jamiyatlarida esa ijtimoiy aloqalar, oilaviy va jamiyatdagi o'rni muhim ahamiyatga ega.

O'z-o'zini anglashning boshlanishi shaxsning ichki dunyosini va uning tashqi muhitga bo'lgan munosabatini shakllantirish uchun muhimdir. Buning natijasida, shaxs jamiyatda o'zini qanday namoyon qiladi, boshqalar bilan qanday munosabatda bo'ladi, o'z maqsadlari va qadriyatlarini qanday belgilaydi. O'z-o'zini anglashni rivojlantirish, shuningdek, ijtimoiy moslashuv va psixologik farovonlikni ta'minlashda ham muhimdir.

Bundan tashqari, o'z-o'zini anglash jarayoni shaxsiy muvaffaqiyat, qaror qabul qilish va hayotdagi qiyinchiliklarga qarshi turishda muhim rol o'ynaydi. O'z-o'zini anglashni rivojlantirgan shaxslar o'z fikrlarini va his-tuyg'ularini aniq ifodalay olishadi, o'z xatti-harakatlarini boshqarish qobiliyatiga ega bo'ladilar, va bu orqali ular o'z hayotlarini yanada ma'naviy va psixologik jihatdan baxtliroq qilishlari mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ko'plab klassik va zamonaviy tadqiqotlarni olib borgan olimlar jumladan, U.Jeyms, A.Adler, K.Rodjers, A.Bandura, N.Leyki va boshqalarning ilmiy izlanishlariga ko'ra, o'z-o'zini baholash shaxs rivojlanishining barcha bosqichlarida ya'ni bolalikdan to keksalikkacha, barqaror psixologik rivojlanish uchun zarur bo'lgan omil sifatida baholangan.

Insonni psixologik jihatdan o'rganishda asosiy tushunchalardan biri bu-individ, shaxs va individuallikdir. Bu atamalar bir-biriga yaqin bo'lsa-da, har biri o'ziga xos ma'no va mazmunga ega. Individ-biologik mavjudot sifatida insonni anglatadi.Yani, inson tu g'ilgani zahoti u individ sifatida mavjud bo'ladi. Bu bosqichda inson hali jamiyatda faol ishtirok etmaydi, lekin u jismoniy va genetik jihatdan boshqa odamlardan farqlanishi mumkin. Masalan, chaqaloq-bu individ, chunki u hali shaxsiy xususiyatlarga ega emas, ammo biologik mavjudot sifatida mavjuddir.

Shaxs-bu jamiyatda yashayotgan, ijtimoiy tajribani egallagan va atrofdagilar bilan munosabatga kirisha oladigan ijtimoiy mavjudotdir. Inson vaqt o'tishi bilan, tarbiya, ta'lim, muomala va faoliyat orqali shaxsga aylanadi. Masalan, maktabda o'qiyotgan bola, oila va jamiyat qoidalarini tushunib, o'z nuqtayi nazariga ega bo'la boshlasa, u shaxs sifatida shakllanmoqda, deyiladi.

Individuallik-bu shaxsning boshqalardan farq qiladigan noyob xususiyatlari, uslubi, dunyoqarashi va xatti-harakatidir. Har bir insonning ovozi, yuz ifodasi, fikrlash uslubi, muammolarga yondashuvi boshqalarnikidan farq qiladi. Bu farqlilik-individuallikdir. Masalan, ikki shaxs bir xil kasbda ishlashi mumkin, ammo ularning ishlash uslubi yoki insonlarga munosabati turlicha bo'ladi.

Shunday qilib, inson rivojida individ-shaxs-individuallik ketma-ketligi kuzatiladi. Bu uchlik psixologiyada shaxsni tushunish va tahlil qilishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Shaxs qanday tarkib topishi uning yaxshi oila a'zosi yoki ota-ona bo'lishi, uning salomatligi ham hayotda egallaydigan kareryasiga ham o'z ta'sirini o'tkazadi. Shaxs hayotda o'zining imkoniyati va tanlovlarini cheklashi yo'lida kengaytirishi mumkin. U shaxsning boshqa insonlar bilan mavjud tajribalar almashuviga halaqit berishi yoki boshqalar uni ko'proq xizmat qilishiga olib keladi. Hayotda shunday toifa insonlar uchraydiki, ular boshqalarni o'ziga jalb eta oladigan yoqimli va xushmuomala bo'ladilar. Bunday insonlar bilan do'stlashishi, ular bilan do'st, qo'shni yoki hamkasb bo'lish xohishi paydo bo'ladi. Agar siz boshqaruvchi bo'lsangiz, u holda uni xodim sifatda tanlagan bo'lardingiz. Agar siz biror bir hayotiy qarorni qabul qilishga harakat qilsangiz munosabat o'rnatayotgan kishingizni idrok etishingizga ko'ra muomala o'rnatasiz. Siz biladigan shunday mashhur insonlar borki, ular bilan munosabat o'rnatish ba'zan o g'ir kechadi. Bunday qiyofali insonlar dushmanona, tajavuzkor, nodo'stona, yoqimsiz yoki qiyin munosabat o'rnatuvchilardir. Siz ular bilan muomala qilishda, xodim sifatida tanlashda o'zingizni chetga olasiz. Shaxs psixologiyasining predmeti uni izohlashga nisbatan anchagina murakkab harakterga ega, chunki insonlar xilma-xil bo'lganligi bois har xil vaziyatlarga qarab, o'zgarib turadilar. Shu sababli shaxsni tushunarli tilda izohlash uchun mos aniqlik va izohga ega bo'lish lozim. O'z navbatida shaxsni mos tarzda izohlashga mos keladigan tilga ham ega bo'lishlik kerak. Oqibatda shaxsni o'rganishning o'ziga xos prinsiplari va baholash vositalari-testlarni shakllantirishga olib keldi.

Shaxsning o'z-o'zini anglashining boshlanishi, ilmiy nuqtai nazardan, ko'plab ilmiy sohalar tomonidan tadqiq etilgan murakkab va ko'p jihatli masala hisoblanadi. Bu jarayon insonning o'zini va uning atrofidagi olamni qanday tushunishi, o'zining hissiy holati, fikrlarini, his-tuy g'ularini va xatti-harakatlarini qanday tahlil qilishi bilan bo g'liq. Mazkur maqolada shaxsning o'z-o'zini anglashining boshlanishi haqida ilmiy yondashuvlarni ko'rib chiqamiz.

O'z-o'zini anglash insonning o'z shaxsiyatini, dunyoqarashini va ijtimoiy muhitini qanday tushunishi va bu haqida qanday mulohazalar yuritishini ifodalaydi. Bu jarayonning boshlanishi esa, asosan, kognitiv va psixologik rivojlanish bilan bo g'liq. Psixologiya va nevrologiyaning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, o'z-o'zini anglashning boshlanishi asosan bola yoshida amalga oshadi. Kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, o'z-o'zini anglashni shakllantirish uchun bola birinchi navbatda o'ziga oid fikrlarni va his-tuy g'ularni ajrata olishni o'rganadi. Shaxsning o'z-o'zini anglashining boshlanishi, yosh bolalar va kattalar o'rtasida sezilarli darajada farq qiladi. Bolaning o'z-o'zini anglash jarayoni ko'pincha rivojlanishning dastlabki bosqichlarida boshlanadi va yoshi ulu g'aygan sari yanada chuqurlashadi. Boshqa tomondan, kattalar o'z-o'zini anglashni o'z tajribalari, bilimlari va hissiy tajribalari orqali rivojlantiradilar.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Shaxsning o'z-o'zini anglashining boshlanishi murakkab va ko'p jihatli jarayon bo'lib, kognitiv, psixologik, nevrologik, sotsial va madaniy omillar bilan chambarchas bog'liqdir. Bu jarayonning rivojlanishi shaxsning dunyoqarashini, boshqalar bilan munosabatlarini, va o'zini anglashini shakllantiradi. O'z-o'zini anglashning boshlanishi va rivojlanishi nafaqat shaxsiy, balki jamiyatdagi ijtimoiy muvaffaqiyatlar va moslashuv uchun ham muhim ahamiyatga ega. Bu sohadagi tadqiqotlar esa insonni chuqurroq tushunishga yordam beradi va psixologiya, nevrologiya, va sotsiologiya kabi ilmiy sohalarda yangi kashfiyotlarga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Erikson, E. H. (1968). Identity: Youth and Crisis. Norton & Company.Envision your Evolution
2. Piage, J. (1952). The Origins of Intelligence in Children. International Universities Press.
3. Vigotskiy,L.S. 1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
4. Wagner, D. ., Haxby, J. V., & Heatherton, T. F. (2012). The representation of self and person knowledge in the medial prefrontal cortex. Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science, 3(4), 451-470.
5. https://inlibrary.uz

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02	Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07	Ta’limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI

Mas’ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №4(4)

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali 26.09.2023-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.